

Het Strategisch Plan Geletterdheid 2017- 2024

Brussel, juli 2017

Inhoudsopgave

Strategisch Plan Geletterdheid 2017-2024	3
1. Inleiding.....	3
1.1. Laaggeletterdheid: meer dan ooit een urgent probleem	3
1.2. Ruimer kader.....	4
2. Het Strategisch Plan Geletterdheid 2017-2024	7
2.1. Omschrijving van geletterdheid.....	7
2.2. Totstandkoming van het Strategisch Plan Geletterdheid 2017-2024.....	7
2.2.1. Een participatief proces	7
2.2.2. De aanbevelingen van de evaluatie van het Strategisch Plan Geletterdheid Verhogen 2012-2016	8
2.2.3. De aanbevelingen van het wetenschappelijk syntheseverslag.....	9
2.3. Vijf strategische doelstellingen	10
2.3.1. We zorgen voor een significante toename van het aantal jongeren dat het secundair onderwijs verlaat met voldoende geletterdheidscompetenties, opdat zij zelfstandig kunnen functioneren en participeren in de samenleving en zich persoonlijk kunnen ontwikkelen en bijleren	11
2.3.2. We zetten in op het verhogen van geletterdheid binnen de familieomgeving om het doorgeven van laaggeletterdheid van generatie op generatie te doorbreken	13
2.3.3. We versterken de geletterdheidscompetenties van werkzoekenden en werkenden in het kader van hun beroepsopleiding, hun traject naar werk of binnen hun tewerkstelling, om de kans op het vinden en behouden van werk te verhogen en hen in staat te stellen bij te blijven met de evoluties op de arbeidsmarkt.....	15
2.3.4. We versterken geletterdheidscompetenties van mensen in armoede, om hun kansen te vergroten om uit de armoede te geraken en hun participatie aan de samenleving te verhogen	16
2.3.5. We zetten in op het verhogen van de digitale geletterdheid van jongeren en volwassenen, opdat zij meekunnen in de snel digitaliserende maatschappij.....	17
3. Hoe komen we tot een succesvol geletterdheidsbeleid?	21
3.1. Door structureel samen te werken en een horizontaal geletterdheidsbeleid te voeren	21
3.2. Door efficiënte inzet van middelen.....	21
3.3. Door te sensibiliseren en informeren	22
3.4. Door helder en toegankelijk te communiceren	22
3.5. Door geletterdheid te integreren en contextualiseren	23
3.6. Door in te zetten op professionalisering.....	24
3.7. Door in te zetten op onderzoek.....	24

Strategisch Plan Geletterdheid 2017-2024

1. Inleiding

Om vlot in de huidige samenleving te kunnen functioneren en participeren is het noodzakelijk dat iedereen over voldoende basisvaardigheden beschikt op het gebied van taal, rekenen en ICT. Nog een te groot deel van de inwoners van Vlaanderen ondervindt op het vlak van geletterdheid moeilijkheden in het persoonlijke leven, bij het volgen van een opleiding of op het werk.

1.1. Laaggeletterdheid: meer dan ooit een urgent probleem

Onderzoek toont aan dat het aantal laaggeletterden niet daalt en dat de effecten van de toenemende scholingsgraad uitblijven. De vergelijking tussen IALS (1996) en PIAAC (2011) bevestigt de toenemende scholarisatie van de beroepsbevolking in de laatste decennia. In 2011 is de groep volwassenen zonder diploma secundair onderwijs gehalveerd (van 42,5% in 1996 naar 20,5% in 2011) en zijn zowel het percentage personen met een diploma secundair onderwijs als met een diploma hoger dan secundair onderwijs met ongeveer 10% toegenomen. Helaas gaat deze stijging gepaard met een significante daling van de prestaties van de laagst presterenden in de groepen met een diploma secundair onderwijs of hoger. Als we ook de PISA-resultaten naast IALS en PIAAC leggen, zien we dat het geletterdheidsprobleem dat IALS in de jaren '90 blootlegde voor de groep (jong)volwassenen zich recenter ook aftekent bij jongeren van 15 jaar in het secundair onderwijs. De PISA-resultaten tonen tussen 2000 en 2009 geen vooruitgang in het terugdringen van het aantal 15-jarigen dat het basisoniveau niet haalt. **Kortom, dit betekent dat er een constante instroom van nieuwe laaggeletterden wordt gegenereerd.**¹

Naast deze opmerkelijke verschuiving die zich voordoet bij het opleidingsniveau, blijkt uit de PIAAC-resultaten dat ook het aandeel **volwassenen met een lage sociaal-economische status** en het aandeel **migranten van de eerste generatie** in de groep van zwakst presterenden is gestegen.

Verder neemt ook het aandeel 55- tot 65-jarigen in die groep toe. Dit probleem stelt zich nog meer acuut met betrekking tot het domein **problemen oplossen in technologische omgevingen**.

Ondanks jarenlang geletterdheidsbeleid en twee plannen Geletterdheid, lijkt de gemiddelde Vlaamse geletterdheidprestatie niet significant verbeterd tussen 1996 en 2011.² **Daarom moeten we een derde Plan Geletterdheid aanpakken met nog meer kritische zin en meer engagement dan voorheen. Bovendien moeten we in het geletterdheidsbeleid loskomen van het projectmatige en overgaan naar structurele verankering van een aantal goede praktijken op het vlak van preventie, remediëring en sensibilisering. Dit is een gezamenlijke verantwoordelijkheid van alle betrokken beleidsdomeinen en actoren.**

Rekening houdende met deze onderzoeksresultaten focussen we met dit plan op de volgende **vijf strategische doelstellingen**:

1. We zorgen voor een significante toename van het aantal jongeren dat het secundair onderwijs verlaat met voldoende geletterdheidscompetenties, opdat zij zelfstandig kunnen functioneren en participeren in de samenleving en zich persoonlijk kunnen ontwikkelen en bijleren (zie 2.3.1.);

¹ Zie wetenschappelijk syntheseverslag, p. 18 – 19.

² Zie wetenschappelijk syntheseverslag, p. 20.

2. We zetten in op het verhogen van geletterdheid binnen de familieomgeving om het doorgeven van laaggeletterdheid van generatie op generatie te doorbreken (zie 2.3.2.);
3. We versterken de geletterdheidscompetenties van werkzoekenden en werkenden in het kader van hun beroepsopleiding, hun traject naar werk of binnen hun tewerkstelling, om de kans op het vinden en behouden van werk te verhogen en hen in staat te stellen bij te blijven met de evoluties op de arbeidsmarkt (zie 2.3.3.);
4. We versterken geletterdheidscompetenties van mensen in armoede, om hun kansen te vergroten om uit de armoede te geraken en hun participatie aan de samenleving te verhogen (zie 2.3.4.);
5. We zetten in op het verhogen van de digitale geletterdheid van jongeren en volwassenen, opdat zij meekunnen in de snel digitaliserende maatschappij (zie 2.3.5.).

Om deze vijf strategische doelstellingen te realiseren moeten **een aantal kritieke succesfactoren** vervuld zijn:

1. Structurele samenwerking en horizontaal beleid;
2. Efficiënte inzet van middelen;
3. Sensibilisering en informeren;
4. Heldere en toegankelijke communicatie
5. Geletterdheid integreren en contextualiseren;
6. Professionalisering;
7. Onderzoek.

Deze worden mee opgenomen bij de formulering van de engagementen en fungeren als toetsstenen waaraan voldaan moet worden.

1.2. Ruimer kader

Met het voorliggende Strategisch Plan Geletterdheid 2017-2024 geven we uitvoering aan de volgende **engagementen op mondiaal, Europees en Vlaams niveau**.

Eind september 2015 keurden de staats- en regeringsleiders van de 193 lidstaten van **de Verenigde Naties**, waaronder België, een resolutie goed met een visie en **17 sustainable development goals** (duurzame ontwikkelingsdoelen) die de wereld tegen 2030 moet behalen. De Vlaamse Regering onderschreef alle 17 duurzame ontwikkelingsdoelen. Ontwikkelingsdoel 4 stelt: *'Zorg voor inclusief en universeel toegankelijk onderwijs van kwaliteit en bevorder kansen tot levenslang leren voor iedereen'*. Deze doelstelling wil onder meer dat tegen 2030 alle jongeren en een groot aantal volwassenen kunnen lezen, schrijven en rekenen.

Op 6 juni 2016 publiceerde **de Europese Commissie** op voorstel van Eurocommissaris Marianne Thyssen **de New Skills Agenda of de Nieuwe Agenda voor Vaardigheden**. De Nieuwe Agenda voor Vaardigheden heeft een drieledige doelstelling:

1. het verbeteren van de kwaliteit en de relevantie van aangeleerde vaardigheden;
2. het beter zichtbaar en vergelijkbaar maken van vaardigheden en kwalificaties;
3. het verbeteren van de kennis en informatie over vaardigheden en het intelligente gebruik ervan voor betere loopbaankeuzes.

Om deze vrij brede doelstellingen te bereiken, omvat de vaardighedenagenda 10 acties, die momenteel verder geconcretiseerd worden.

De keuzes sluiten ook aan bij de maatregelen tegen laaggeletterdheid die werden opgenomen in het huidige **Regeerakkoord van de Vlaamse Regering: 'Vertrouwen, Verbinden, Vooruitgaan'**

- *'We dichten de digitale kloof en werken de laaggeletterdheid en de drempels tot participatie voor mensen in armoede weg.'*

- *'Mediawijdsheid en digitale geletterdheid zijn essentieel. We werken de digitale kloof weg. Ook kwetsbare doelgroepen moeten voldoende mediatoegang hebben en mediageletterd zijn.'*

Daarenboven stelde de Vlaamse Regering op 25 maart 2016 haar nota "Visie 2050: een langetermijnstrategie voor Vlaanderen" voor (VR2016 2503DOC.0258/1QUATER). De ambitie voor Vlaanderen naar 2050 toe, richt zich op het creëren van welvaart en welzijn op een slimme, innovatieve en duurzame manier in een sociaal, open, veerkrachtig en internationaal Vlaanderen, waarin iedereen meetelt.

Bovendien geven we op deze manier uitvoering aan het engagement dat werd opgenomen in de beleidsnota **Onderwijs 2014-2019**, en dat ook het **Vlaams Actieplan Armoedebestrijding**, het **Horizontaal Integratiebeleidsplan** en het **Vlaams Jeugdbeleidsplan** echoën: *'In 2016 voorzie ik een evaluatie van het Plan Geletterdheid, met het oog op de verdere uitbouw van een structureel geletterdheidsbeleid in de periode 2016-2020.'*

De in het voorliggend Plan gemaakte keuzes sluiten meteen aan bij de engagementen in de beleids- of conceptnota's van de Vlaamse Regering:

- De **beleidsnota Onderwijs**: *In 2016 voorzie ik een evaluatie van het Plan Geletterdheid, met het oog op de verdere uitbouw van een structureel geletterdheidsbeleid in de periode 2016-2020.*
- Op 31 mei 2016 besliste de Vlaamse Regering in haar **conceptnota 'Modernisering secundair onderwijs. Maatregelen basisonderwijs en eerste graad'** dat *de sleutelcompetenties, gelinkt aan basisgeletterdheid (bijvoorbeeld communicatie in het Nederlands, wiskundige competenties, digitale geletterdheid ...), door elke leerling moeten bereikt worden.*
- Verder ging de Vlaamse Regering op 25 maart 2016 akkoord met de principes van de **conceptnota: 'Volwassenenonderwijs als kansenonderwijs. Kansen op leren, integreren en kwalificeren, een leven lang.'** Bedoeling is het volwassenenonderwijs te versterken en duidelijk te positioneren binnen het onderwijslandschap. De conceptnota onderstreept ook het belang van het verwerven van geletterdheidscompetenties daarin.
- De **beleidsnota Armoedebestrijding**: *Ik zal ook maatregelen nemen tegen laaggeletterdheid, het creëren van informele en formele leerkansen voor mensen in armoede, de bevordering van ouderbetrokkenheid in het kleuter-, lager en secundair onderwijs.*
- De **beleidsnota Cultuur**:
 - *Ik zal de diverse culturele sectoren sensibiliseren over de belangrijke rol die ze spelen in geletterdheidsverhoging, bijvoorbeeld door praktijkvoorbeelden van oefenkansen Nederlands aan anderstaligen te stimuleren.*
 - *Het Vlaamse cultuurbeleid trekt de kaart van levenslang en levensbreed leren. Voor vele Vlamingen is dit nog steeds geen realiteit, en al helemaal geen evidentie. Bij uitstek in het brede culturele veld (o.a. sociaal-culturele verenigingen, bibliotheken, Vormingplus-centra) zijn er kwalitatieve, diverse en toegankelijke leerplekken die bewust of onbewust aan geletterdheid*
 - *Het sociaal-cultureel volwassenenwerk streeft naar een bewuste samenleving waarin burgers actief participeren, het zet belangrijke thema's als diversiteit, digitale geletterdheid en burgerschap prominent op de agenda en draagt fundamenteel bij tot sociale cohesie, maatschappelijk engagement en democratie.*
- De beleidsnota **Integratie en Inburgering**: *Geletterdheid is ruimer dan taalbeheersing en gaat ook over gecijferdheid en digitale geletterdheid. Binnen de inburgeringstrajecten wil ik extra aandacht voor het werken aan geletterdheid in zijn ruime betekenis. Op die manier wil ik de Nederlandse taalverwerving extra ondersteunen en de digitale kloof verminderen.*
- De beleidsnota **Media**, ten slotte, onderstreept het belang van Informatiegeletterdheid.

2. Het Strategisch Plan Geletterdheid 2017–2024

2.1. Omschrijving van geletterdheid

We blijven in de toekomst de algemene **omschrijving van geletterdheid** hanteren, die ook gangbaar was tijdens het vorige plan geletterdheid:

'Geletterdheid omvat de competenties om informatie te verwerven, te verwerken en gericht te gebruiken. Dit betekent met

- 1. taal,*
- 2. cijfers en grafische gegevens kunnen omgaan en*
- 3. gebruik kunnen maken van ICT.*

Geletterd zijn is belangrijk om zelfstandig te functioneren en participeren in de samenleving en nodig om zich persoonlijk te kunnen ontwikkelen en bij te kunnen leren.'

In navolging van de eerste aanbeveling uit het wetenschappelijk syntheseverslag zal deze algemene definitie van het geletterdheidsbegrip verder invulling krijgen binnen specifieke levensdomeinen. Het begrip geletterdheid wordt op die manier geoperationaliseerd afhankelijk van de context, de doelgroep en de doelen waaraan prioritair gewerkt moet worden.³

Het Plan richt zich op **alle mensen met geletterdheidsnoden, ongeacht hun (moeder)taal, sociale achtergrond of leeftijd**. Dit impliceert dat het plan zich ook richt op anderstaligen. Ongeveer een derde van de anderstaligen ervaart immers problemen op het vlak van geletterdheid⁴. Het ontberen van zowel talige als geletterdheidsvaardigheden maakt van hen een extra kwetsbare groep. Daarom is het aangewezen dat het leren van Nederlands als tweede taal geïntegreerd wordt in een brede geletterdheidsondersteuning, waarbij ook ingezet wordt op de andere geletterdheidscompetenties zoals gecijferdheid en omgaan met ICT. Een sterk gecoördineerde samenwerking tussen het Agentschap Integratie en Inburgering en het beleidsdomein Onderwijs en Vorming is dus essentieel (zie 3.1. door structureel samen te werken en een horizontaal geletterdheidsbeleid te voeren).

2.2. Totstandkoming van het Strategisch Plan Geletterdheid 2017-2024

2.2.1. Een participatief proces

Het Strategisch Plan Geletterdheid 2017-2024 is het resultaat van een intensief **participatief proces** op **drie sporen**:

1. Alle **relevante beleidsdomeinen van de Vlaamse Overheid en sleutelorganisaties op het vlak van geletterdheid** werden uitgenodigd voor een kenniskring, twee workshops en enkele schrijfsessies. In [bijlage 1](#) is een overzicht van de betrokken organisaties opgenomen.
2. Daarnaast werd er een aparte workshop georganiseerd met **vertegenwoordigers van de centra voor basiseducatie en de centra volwassenenonderwijs**.
3. Ook **de laaggeletterden zelf** werden betrokken bij het beleidsproces, zoals expliciet werd opgeworpen in de beleidsevaluatie van het vorige Plan Geletterdheid.

Hieronder gaan we bondig in op elk van de drie deelprocessen.

³ Zie wetenschappelijk syntheseverslag, p. 40.

⁴ PIAAC 2012: 35% van de anderstaligen is laaggeletterd, 33% laaggecijferd, en 32% van de anderstaligen heeft een laag probleemoplossend vermogen in een technologierijke omgeving.

Op 19 december 2016 werd de aftrap gegeven van het participatief proces met de organisatie van **een kenniskring**. Dit is een seminarie in beperkte groep tussen beleidsmakers en onderzoekers met als bedoeling de kennisbasis over geletterdheid te vergroten. Die kennis werd meegenomen bij de actualisatie en verdere doelbepaling van het toekomstig geletterdheidsbeleid.

Op basis van deze kenniskring en vaststelbare trends in de recente wetenschappelijke literatuur over geletterdheid werd **een wetenschappelijk syntheseverslag** opgesteld, dat eind januari 2017 werd opgeleverd en dat tegelijk als ruimere inleiding fungeert voor het Strategisch Plan Geletterdheid. Het wetenschappelijk syntheseverslag is opgenomen als [bijlage 2](#).

In de eerste helft van februari 2017 werden alle actoren betrokken via twee workshops bij **een brainstorm- en prioriteringsfase** om het nieuwe plan effectief vorm te geven. Daarnaast zijn ook alle centra voor basiseducatie (CBE) en centra voor volwassenenonderwijs (CVO) uitgenodigd om deel te nemen aan een workshop. Hierop tekenden acht CBE's en twee CVO's in. Hen werd gevraagd potentiële doelstellingen voor het nieuwe Plan aan te dragen, met als doel een zo divers mogelijke input te krijgen.

We vonden het ook belangrijk dat tijdens het opstellen van dit plan de laaggeletterden zelf betrokken zouden worden. Om tot relevante resultaten te komen is een grootschalige **bevraging opgesteld voor de cursisten van de Centra voor Basiseducatie**. Deze kon zowel online als op papier worden ingevuld. Hierbij werd gevraagd naar moeilijkheden waar ze op stuiten, leerdrempels, mogelijke plaatsen waar ze leren of willen leren, en actoren die volgens hen meer zouden moeten weten over en anticiperen op hun geletterdheidsnoden. Er hebben uiteindelijk meer dan 300 cursisten, vanuit verschillende centra, aan de bevraging deelgenomen. De resultaten van deze bevraging zijn opgenomen in [bijlage 4](#).

Een eerste ontwerp van Strategisch Plan Geletterdheid werd met het kabinet van de minister bevoegd voor Onderwijs en Vorming besproken en verder uitgewerkt. In overleg met de betrokken beleidsdomeinen van de Vlaamse Overheid en sleutelorganisaties op het vlak van geletterdheid, werd de tekst van het Plan verfijnd tot de tekst die nu voorligt.

Na goedkeuring door de Vlaamse Regering zal dit Plan door de betrokken actoren aangevuld worden met concrete acties en een overzicht van de budgettaire implicaties per strategische doelstelling. De Vlaamse overheid zal met deze actoren **een engagementsverklaring** afsluiten om de realisatie van de doelstellingen via de concrete actiepunten meer kracht bij te zetten.

2.2.2. De aanbevelingen van de evaluatie van het Strategisch Plan Geletterdheid Verhogen 2012-2016

In het voorliggende 'Strategisch Plan Geletterdheid' worden de aanbevelingen uit de evaluatie van het vorige Plan Geletterdheid ter harte genomen:

- Met het Plan wordt geijverd om via **sensibilisering** geletterdheid blijvend onder de aandacht te houden.
- Met de keuze van de vijf strategische doelstellingen wordt tegelijk gestreefd naar **meer focus** binnen het geletterdheidsbeleid.
- Een **duurzame en structurele inbedding van bestaande goede praktijken** en **samenwerking** staat voorop. Het projectmatige wordt overstegen.
- **Geïntegreerd en gecontextualiseerd leren** is de meest effectieve aanpak voor geletterdheidsmoeilijkheden. Daarom zetten we in op geïntegreerd en functioneel leren dat best plaats vindt op de plek waar mensen zich vaak bevinden en vertrekt vanuit levensechte en relevante taken.

- Het voorgaande impliceert een appel op **de gezamenlijke verantwoordelijkheid van quasi alle onderwijsniveaus en van alle sleutelorganisaties en beleidsdomeinen**.
- Het is noodzakelijk dat al deze actoren het **eigenaarschap** opnemen met betrekking tot de strategische en/of operationele doelstellingen en/of acties waarin zij worden aangesproken of die deel uitmaken van hun kerntaak.

Heel wat van deze aanbevelingen werden bevestigd in het wetenschappelijk syntheseverslag.

2.2.3. De aanbevelingen van het wetenschappelijk syntheseverslag

De eerste aanbeveling werd reeds besproken bij de definitie van het begrip geletterdheid (zie 2.1.).

De tweede aanbeveling uit het wetenschappelijk syntheseverslag leert dat een duurzame aanpak van laaggeletterdheid zowel (1) **preventieve**, (2) **compenserende** als (3) **sensibiliserende maatregelen** omvat. Geletterdheidsproblemen komen immers voort uit een complex samenspel van factoren.⁵

1. Al op jonge leeftijd moet er aandacht zijn voor geletterdheidsontwikkeling en moet worden geïnvesteerd in programma's die dit stimuleren. Dit zowel binnen onderwijs als binnen andere contexten. Het gaat hier meer specifiek over geletterdheid binnen de familieomgeving: de rol en ondersteuning van ouders is namelijk cruciaal in **het voorkomen van een geletterdheidsdeficit en het werken aan geletterdheidsnoden bij kinderen en jongeren**.
2. Ten tweede streven we remediërende en compenserende maatregelen na bij volwassenen met een geletterdheidsproblematiek. Hieronder vallen maatregelen die ervoor moeten zorgen dat **alle volwassenen in Vlaanderen goed kunnen functioneren en participeren in de huidige maatschappij om hun doelen te realiseren**.
3. Een brede aanpak, ten slotte, omhelst naast interventies gericht op het verhogen van de geletterdheid ook **interventies die erop gericht zijn om onze huidige maatschappij inclusiever te maken**. Daarom streven we zowel een brede als een specifieke sensibilisering na, die zorgt voor bekendheid van het probleem en de mogelijke oplossingen.

De derde en vierde aanbeveling van het wetenschappelijk syntheseverslag stellen dat geletterdheidsprogramma's (zowel preventieve als compenserende acties) moeten **geïntegreerd en gecontextualiseerd** worden aangeboden; d.w.z. opgezet binnen authentieke contexten en met levensechte taken.⁶

De volgende aanbeveling zet in op de **professionalisering** van (vak)leerkrachten. Maar ook wie werkt in andere contexten en in contact komt met personen met geletterdheidsnoden moet getraind worden in het herkennen en aanpakken van geletterdheidsproblemen.⁷

Als randvoorwaarde voor een beter geletterdheidsbeleid wordt er in het wetenschappelijk syntheseverslag aanbevolen om werk te maken van een evidence based beleid via **onderzoek en monitoring** van geletterdheidprogramma's.⁸

⁵ Zie wetenschappelijk syntheseverslag, p. 40.

⁶ Zie wetenschappelijk syntheseverslag p. 40.

⁷ Zie wetenschappelijk syntheseverslag p. 41.

⁸ Zie wetenschappelijk syntheseverslag p. 42.

Ten slotte is een algemene vaststelling dat er in het kader van zowel het eerste als het tweede Plan Geletterdheid heel wat **goede praktijken** werden uitgewerkt. Het betreft hier praktijken **op het vlak van preventie, compensatie en sensibilisering**. Deze hebben hun waarde bewezen. Daarom is het strategisch noodzakelijk om hiervoor **een duurzame disseminatiestrategie** uit te werken en ze **structureel te verankeren**.⁹

Met **structurele verankering** doelen we op een samenhangend, systematisch en lange termijn geletterdheidsbeleid op macro- en microniveau dat een duurzame inbedding van een bepaalde maatregel, praktijk, actie of doelstelling op het werkveld ondersteunt en faciliteert zowel op het vlak van regelgeving als financiering met het oog op duurzame, maatschappelijke effecten.

2.3. Vijf strategische doelstellingen

Hieronder wordt **een omschrijving** gegeven van **de vijf strategische doelstellingen** die we met het voorliggend Plan willen behalen tegen 2024. Voor het plan in zijn geheel en per strategische doelstelling worden ook **streefcijfers** voorop gesteld. Deze streefcijfers zijn engagementen die de Vlaamse Overheid reeds nam binnen een andere context of vloeien voort uit de geletterdheidsprestaties van de jongeren en/of volwassenen in Vlaanderen in het kader van internationale of nationale onderzoeken.

Daarnaast formuleren we per strategische doelstelling **een beperkt aantal operationele doelstellingen**. Zowel de strategische als de operationele doelstellingen zullen nog verder verfijnd worden tot **SMART-geformuleerde engagementen**, waarbij telkens het **trekkerschap** wordt toegewezen aan een partner/organisatie. Bovendien zullen per engagement de nodige middelen becijferd worden. Alle acties zullen het voorwerp uitmaken van een engagementsverklaring tussen de Vlaamse Overheid en de sleutelorganisaties op het vlak van geletterdheid, die ook ter goedkeuring zullen voorgelegd worden aan de Vlaamse Overheid. Hiervoor zal een participatief proces worden opgezet (zie 3.1).

De acties die zullen worden geformuleerd zijn een product van hun tijd. Om die reden vatten we het Plan Geletterdheid ook op als een kader waaraan in de toekomst nog andere acties kunnen opgehangen worden.

Streefcijfers voor het Plan in zijn geheel

In het kader van de **sustainable development goals** (duurzame ontwikkelingsdoelen) van de Verenigde Naties heeft de Vlaamse Overheid zich geëngageerd **om er voor te zorgen dat tegen 2030 alle jongeren (zie 2.3.1) en een groot aantal volwassenen, zowel mannen als vrouwen, geletterd en rekenvaardig zijn** (Doelstelling 4.6.).

In het kader van dit plan stellen we voorop om de **laaggeletterdheid** (i.e. lager scoren dan niveau 2 van PIAAC op het vlak van geletterdheid en gecijferdheid¹⁰) **in Vlaanderen tegen de volgende**

⁹ Zie wetenschappelijk syntheseverslag p. 42.

¹⁰ Op **niveau 2 van geletterdheid** worden zowel gedrukte als digitale teksten gebruikt. De teksten zijn doorlopend, niet-doorlopend of een mengvorm. Bij taken op dit niveau moet een persoon overeenkomsten zoeken tussen de tekst en informatie in de vraag. Parafaseren of het maken van eenvoudige gevolgtrekkingen behoren ook tot de mogelijkheden. De teksten bevatten soms tegenstrijdig informatie. Sommige taken veronderstellen dat men: (1) twee of meerdere stukken informatie doorbladert of integreert; (2) de informatie waarnaar wordt gevraagd vergelijkt en beredeneert; (3) navigeert door digitale teksten om informatie doorheen het document op te sporen en te herkennen.

PIAAC-meting (2022) te doen dalen tot 10% van de bevolking (16- tot 65-jarigen). Dit doet geen afbreuk aan de doelstelling inzake geletterdheid die de Vlaamse Regering heeft bepaald in het kader van het Pact 2020.

De PIAAC-resultaten van 2012 geven aan dat het aandeel laaggeletterden 15% van de volwassenen is voor geletterdheid; 14% van de volwassenen in Vlaanderen is laaggecijferd.

2.3.1. We zorgen voor een significante toename van het aantal jongeren dat het secundair onderwijs verlaat met voldoende geletterdheidscompetenties, opdat zij zelfstandig kunnen functioneren en participeren in de samenleving en zich persoonlijk kunnen ontwikkelen en bijleren

Alle leerlingen de sleutelcompetenties bijbrengen om te kunnen functioneren in en bij te dragen aan de samenleving is een van de doelstellingen van het secundair onderwijs. Specifiek in het kader van **de moderniseringsplannen voor het secundair onderwijs** is één van de doelstellingen het ontwikkelen van de nodige kennis, vaardigheden en attitudes om te komen tot personen die op een kritische, maatschappijbetrokken, verantwoorde, autonome, creatieve en verdraagzame manier kunnen participeren en bijdragen aan de samenleving. (masterplan secundair onderwijs, 4 juni 2013, p. 12). Om deze doelstelling te realiseren wordt onder meer een gelaagd systeem van doelstellingen voorzien waarbij voor sleutelcompetenties, gelinkt aan basisgeletterdheid (bv. communicatie in het Nederlands, wiskundige competenties, digitale geletterdheid, ...) het Vlaams Parlement telkens duidelijk aanduidt welke eindtermen door elke leerling moeten bereikt worden om van een basisgeletterdheid te kunnen spreken. (conceptnota modernisering secundair onderwijs – maatregelen basisonderwijs en eerste graad, 31 mei 2016, p. 7). Meer specifiek willen we inzetten op de verwerving van ICT-vaardigheden en de mix van reken-, taal- en sociale vaardigheden noodzakelijk in een financiële en/of administratieve context.

Om op een gefundeerde manier zicht te krijgen op wat elke jongere op school moet leren met het oog op een succesvolle deelname aan de maatschappij, persoonlijke en professionele ontwikkeling en levenslang leren, is in 2016 een ruim publiek debat georganiseerd over **het curriculum van de toekomst**. Alle betrokken stakeholders (leerkrachten, begeleiders, ouders, leerlingen, middenveldorganisaties, werkgevers,...) konden zich uitspreken over wat ontbreekt in de huidige eindtermen, wat overbodig of achterhaald is en waar een tekort is aan duidelijkheid of ambitie. Het publieke debat heeft een neerslag gevonden in twee rapporten: <https://onderwijs.vlaanderen.be/nl/eindtermendebat-eindrapport-van-lerensbelang> en <http://www.scholierenkoepel.be/artikels/wat-17000-leerlingen-de-eindtermen>. Uit beide rapporten spreekt een grote vraag naar meer aandacht voor zelfredzaamheid en voor het met beide voeten stevig geworteld in de wereld kunnen staan op diverse vlakken (praktisch, juridisch, financieel, politiek, sociaal, economisch,...). Daarom is het aangewezen om in te zetten op een hedendaags onderwijs waarbij de sleutel- en geletterdheidscompetenties niet bovenop vakdoelen komen maar er net in geïntegreerd worden en de muren tussen school en buitenwereld gesloopt worden.

Bij taken **op niveau 2 van gecijferdheid** moet de persoon wiskundige informatie en ideeën herkennen in bekende contexten waar de wiskundige inhoud redelijk expliciet of visueel aanwezig is en er weinig afleiders zijn. Taken veronderstellen het uitvoeren van twee of meer rekenkundige stappen of bewerkingen op gehele getallen, bekende decimalen, percenten of breuken. Eenvoudige maten en schattingen en de interpretatie van relatief eenvoudige data en statistieken (in teksten, tabellen, grafieken) komen ook aan bod.

Zoals aangegeven tonen de **PISA-resultaten** tussen 2000 en 2009 geen vooruitgang in het terugdringen van het aantal 15-jarigen dat het basisniveau niet haalt. Bovendien zijn er verhoogde risico's bij leerlingen in TSO, BSO en DBSO. Uit **de resultaten van de peiling PAV** blijkt immers dat heel wat jongvolwassenen uit het BSO, zelfs met een diploma secundair, de eindtermen met betrekking tot geletterdheid niet halen. Er komen met andere woorden steeds nieuwe laaggeletterden bij. Daarom wordt in het Plan Geletterdheid gekozen voor complementaire acties die dit beleid ondersteunen en gericht zijn naar heel specifieke leerlingengroepen van wie we weten dat het probleem zich nog veel scherper stelt.

Op 5 december 2016 werd een workshop georganiseerd met een brede waaier aan stakeholders. Enerzijds om het begrip 'basisgeletterdheid' concreter te maken in functie van de verdere ontwikkeling van nieuwe eindtermen en de uitwerking van de modernisering secundair onderwijs. Anderzijds om concrete input te krijgen voor de invulling van het concept van deelnemers die vanuit diverse invalshoeken concrete ervaring hebben met wat de belangrijke elementen kunnen zijn van basisgeletterdheid. Zowel deze stakeholders als de cursisten uit de basiseducatie benadrukken het belang van kwaliteitsvol onderwijs, waarbinnen aandacht is voor elke jongere. Ze geven ook aan dat er geïnvesteerd moet worden in een onderwijs dat nu en in de toekomst gelijke kansen genereert.

Naar aanleiding van de teleurstellende peilingsresultaten PAV in 2013 is opdracht gegeven aan een onderzoeksteam (samengesteld uit onderzoekers verbonden aan de Arteveldehogeschool, Hogeschool Gent en Universiteit Gent) op zoek te gaan naar verklarende factoren voor deze resultaten op de peilingen. De onderzoekers zullen op basis van hun analyse aanbevelingen formuleren op vlak van de organisatie van het vak PAV, de didactische aanpak, de ondersteuning en de professionalisering.

Jongeren hebben na het verlaten van de school alsnog de mogelijkheid om een diploma van het secundair onderwijs te behalen **via de Examencommissie van de Vlaamse Gemeenschap of via het tweedekansonderwijs (TKO)**. Uit onderzoek¹¹ blijkt dat steeds meer jonge schoolverlaters gebruik maken van deze alternatieve wegen. Ook zij hebben nood aan voldoende geletterdheidsvaardigheden. Een wisselwerking met de engagementen die voortvloeien uit de **conceptnota 'Samen tegen schooluitval'** (26/06/2015), die specifiek focust op deze doelgroep, is daarom aangewezen. Ook met **de modernisering van het secundair onderwijs** wordt ingezet op het terugdringen van de ongekwalificeerde uitstroom. Bovendien worden het TKO en het geletterdheidsaanbod van de basiseducatie als speerpunten naar voren geschoven binnen de **conceptnota over de hervorming van het volwassenenonderwijs**.

Streefcijfers

Binnen het **Strategisch kader – Onderwijs en opleiding 2020** van de **Europese Commissie** is het volgende EU-streefcijfer voorop gesteld: **niet meer dan 15% van alle 15-jarigen mag onvoldoende** (i.e. lager dan niveau 2 van PISA) **scoren voor leesvaardigheid, wiskundige geletterdheid en wetenschappelijke geletterdheid**. In 2015 bedroeg dit percentage voor alle 15-jarigen in Vlaanderen 17% voor leesvaardigheid, wiskundige geletterdheid en wetenschappelijke geletterdheid (Resultaten PISA 2015).

Daarnaast stellen we voorop dat in het kader van **PIAAC het aantal <25-jarigen dat lager scoort dan niveau 2 van geletterdheid zal teruggebracht worden tot op 5% in 2022**. Dit is het percentage

¹¹ Glorieux, I., R. Heyman, M. Jegers, M. Taelman, Y. Van Dorsselaer (2009): Wie herkanst? Sociografische schets, leerroutes en beweegredenen van de deelnemers aan het Tweedekansonderwijs en de Examencommissie van de Vlaamse Gemeenschap. Onderzoeksgroep TOR, Vakgroep Sociologie, Vrije Universiteit Brussel, Brussel: Vlaams Ministerie van Onderwijs en Vorming - TOR 2009/3.

dat Vlaanderen scoorde voor deze leeftijdsgroep in 1996 (IALS-resultaten). In 2011 was dit percentage gestegen tot 9%.

Ten slotte, en complementair aan het EU-streefcijfer, streven we na dat in het kader van de **peilingen PAV het aantal leerlingen uit het tweede jaar van de derde graad BSO dat de eindtermen behaalt voor functionele leesvaardigheid, functionele luitstervaardigheid en functionele rekenvaardigheid stijgt naar 85% in 2024**. In 2014 bedroeg dit percentage respectievelijk 38%, 39% en 39%. Dit impliceert dat bij de volgende afname van deze peiling in 2021 dit percentage ten minste 71% moet bedragen voor de drie vaardigheden om op koers te zitten voor dit streefcijfer.

Operationele doelstellingen:

1. Op basis van de aanbevelingen uit het O&O-onderzoek 'Onderzoek naar verklaringen voor de peilingsresultaten PAV' (nog op te leveren), verdere acties en initiatieven nemen om het vooropgestelde streefdoel te bereiken;
2. Het structureel verankeren van geletterdheidsondersteuning binnen het secundair (volwassenen)onderwijs.

Daarom spreken we volgende **partners** aan op hun verantwoordelijkheid:

- Departement Onderwijs en Vorming
- Lerarenopleidingen
- Pedagogische Begeleidingsdiensten (Basis-, secundair en volwassenenonderwijs)
- Onderwijskoepels (Basis-, secundair en volwassenenonderwijs)
- Onderwijsinspectie
- Vocvo

2.3.2. We zetten in op het verhogen van geletterdheid binnen de familieomgeving om het doorgeven van laaggeletterdheid van generatie op generatie te doorbreken

Het creëren van een geletterde omgeving is één van de belangrijkste factoren om geletterdheid succesvol te verhogen. Hierin speelt **de familieomgeving een cruciale rol** omdat uitdagingen op het vlak van geletterdheid er met succes kunnen worden aangepakt. Onderzoek bevestigt dat programma's gericht op geletterdheid in de familieomgeving 'incentives' kunnen zijn voor de participatie van volwassenen aan educatie. Dergelijke programma's zouden zowel de geletterdheid van de kinderen als de vaardigheden van de ouders verbeteren.¹² Op deze manier wordt vermeden dat laaggeletterdheid van generatie op generatie wordt doorgegeven.

Ook uit **de bevraging van de cursisten** van de basiseducatie blijkt dat het voor veel (groot)ouders niet evident is kinderen en jongeren op te voeden in de steeds veranderende maatschappij. Het helpen bij huiswerk, verzorgen van goede leerondersteuning en goed contact en (digitale) communicatie met de school zijn voor vele ouders een struikelblok. Verschillende cursisten geven aan dat het werken aan hun geletterdheid binnen de basiseducatie hen helpt deze drempels te overwinnen.

Hiermee wordt ook aansluiting gezocht met **het Vlaams Actieplan voor Armoedebestrijding (VAPA)**, dat in 2015 werd goedgekeurd door de Vlaamse Regering. Vanuit het toenmalige Plan Geletterdheid Verhogen 2012 - 2016 is het engagement aangegaan om in te zetten op projecten die zich richten op kansengroepen. Daarnaast zijn er in Vlaanderen andere goede praktijken zoals de AMIF-projecten voor laaggeletterde anderstalige moeders en de ouderwerking in de

¹² Wetenschappelijk syntheseverslag, p.32.

inloopteams. Deze projecten tonen de meerwaarde aan om het leren van het Nederlands als tweede taal in te bedden in een bredere geletterdheidsondersteuning.

Streefcijfers

We zorgen er voor dat **de invloed van de socio-economische achtergrond op de prestaties van jongeren vermindert**. In het kader van de resultaten van **PISA 2015** verklaarde in Vlaanderen het thuismilieu 15,6% van de variantie in leesvaardigheidsscores en 15,6% van de variantie in wiskundige geletterdheidsscores. Het OESO-gemiddelde bedraagt 11,9% voor leesvaardigheid en 13% voor wiskundige geletterdheid. Tegen 2024 streven we in Vlaanderen deze OESO-gemiddeldes na.

Verder sluiten we ons aan bij **een Pact 2020-indicator**, die **een halvering van het percentage vroegtijdig schoolverlaters voorop stelt in Vlaanderen tegen 2020** (ten opzichte van de nulmeting van Pact 2020). Deze jongeren zijn immers de ouders van morgen.

Ten slotte, zorgen we er voor dat binnen de **Enquête voor Arbeidskrachten (EAK)**, **het percentage van de 20- tot 34-jarigen dat minstens het diploma hoger secundair onderwijs heeft, stijgt voor het Vlaams Gewest tot 90%**. In 2016 bedroeg dit 87,3% (EAK, jaargemiddelde 2016). Ook deze groep van jongeren vormen de ouders van morgen. De EAK heeft als voordeel dat het iedereen omvat die in Vlaanderen woont, dus ook de anderstalige nieuwkomers en diegenen die huisonderwijs volgen (in tegenstelling tot het vorig streefcijfers, dat enkel de jongeren omvat die in Vlaanderen naar een erkende, gefinancierde of gesubsidieerde school zijn gegaan).

Operationele doelstellingen:

3. het structureel verankeren van geïntegreerde geletterdheidstrajecten voor ouders met kinderen in het basis- en secundair onderwijs (bv. School en ouder, Ouder en School,...), die passen binnen het geletterdheidsbeleid van een school (dat afgestemd is op het diversiteit-, taal- en armoedebeleid van die school);
4. het structureel verankeren van goede praktijken zoals: AMIF-projecten voor laaggeletterde, anderstalige moeders, ouderwerking in de inloopteams, ... (In [bijlage 4](#) worden alle projecten gegroepeerd en geduid).

Daarom spreken we volgende **partners** aan op hun verantwoordelijkheid:

- Agentschap Integratie en Inburgering
- Agentschap Binnenlands Bestuur
- CBE
- CVO
- De Link vzw
- Departement Cultuur
- Departement Onderwijs en Vorming
- Departement Welzijn (Armoedebestrijding)
- Kind & Gezin
- Netwerk tegen Armoede
- Onderwijskoepels
- Ouderkoepels
- VOCVO
- VVSG
- Welzijnsschakels

2.3.3. We versterken de geletterdheidscompetenties van werkzoekenden en werkenden in het kader van hun beroepsopleiding, hun traject naar werk of binnen hun tewerkstelling, om de kans op het vinden en behouden van werk te verhogen en hen in staat te stellen bij te blijven met de evoluties op de arbeidsmarkt

De PIAAC-resultaten tonen aan dat 60% van de laaggeletterden aan het werk is. Dit maakt dat 12% van alle mensen die actief zijn op de arbeidsmarkt vandaag de dag kampen met geletterdheidsuitdagingen. Daarom is het belangrijk ook **op de werkvloer geletterdheidsprogramma's uit te zetten**. Onderzoek wijst uit dat dit leidt tot een groter welbevinden van het personeel, productiviteits- en efficiëntiewinst, verhoogd gebruik van nieuwe technologie en het terugdringen van personeelsverloop. Om dit resultaat te bereiken is er echter nood aan programma's die afgestemd zijn op de specifieke geletterdheidsnoden en -behoefte op de werkplaats.¹³

Ook uit **de cursistenbevraging** blijkt dat één op vier van de deelnemers vragende partij is om te leren op de werkplek. Dit lijkt hen de uitgelezen plaats om, arbeidsgericht, ondersteund te worden in hun geletterdheidsnoden. Men heeft vooral nood aan ICT-ondersteuning, het verbeteren van lees- en schrijfvaardigheden en het beter leren begrijpen van grafische gegevens (zoals tabellen) op de werkvloer.

Verder willen we via opleiding en competentieversterking **iedereen duurzaam aan de slag krijgen en houden** en hun inzetbaarheid verhogen om te kunnen blijven functioneren in een transitionele arbeidsmarkt. Heel wat sectoren vinden geen geschikte werknemers meer. Toch zijn er nog veel werkzoekenden. Onder die werkzoekenden een grote groep mensen die door te lage geletterdheidsvaardigheden gewoon niet aan de slag kunnen. De PIAAC-resultaten spreken van 14% tot 16% van de werkzoekenden. Daarom is het belangrijk dat ook de sectoren en de werkgevers mee investeren in geletterdheid.

De laaggeletterden zelf geven ook aan dat ze extra moeilijkheden ondervinden in hun zoektocht naar werk. Ze verwijzen onder meer naar de toenemende noodzaak van sterke digitale vaardigheden om werk te vinden, het moeilijke taalgebruik in onder andere selectie- of toelatingsproeven en de hoge taaleisen van het Nederlands op de werkvloer.

Streefcijfer

We stellen vast dat toch nog 12% van de actieve bevolking (de werkzoekenden en de werkenden) laaggeletterd is (PIAAC). Daarom stellen we als streefcijfer voorop **dat het percentage laaggeletterden onder de actieve bevolking daalt tot 9% tegen de volgende PIAAC-meting (2022)**.

Operationele doelstellingen:

5. het structureel verankeren van geïntegreerde geletterdheidstrajecten en -opleidingen binnen (beroeps)opleidingen en trajecten naar werk zoals: geletterdheid op de opleidingsvloer door de centra voor basiseducatie bij de VDAB, trajecten digitale geletterdheid voor werkzoekenden in bemiddeling;
6. het structureel verankeren van acties rond basiscompetenties en geletterdheid door middel van onder meer de sectorconvenants;

Daarom spreken we volgende partners aan op hun verantwoordelijkheid:

- CBE

¹³ Zie wetenschappelijk syntheseverslag, p. 34.

- CVO
- Departement Onderwijs en Vorming
- Departement Werk en Sociale Economie
- Pedagogische begeleidingsdiensten (volwassenenonderwijs)
- Sectorfondsen
- SERV
- Syntra
- Vakbonden
- VDAB
- VOCVO
- VVSG
- Werkgeversorganisaties

2.3.4. We versterken geletterdheidscompetenties van mensen in armoede, om hun kansen te vergroten om uit de armoede te geraken en hun participatie aan de samenleving te verhogen

Uit internationale literatuur¹⁴ blijkt dat laaggeletterden een kwetsbare groep vormen met relatief vaak een laag inkomen. **Laaggeletterdheid, armoede en sociaaleconomische kansen zijn sterk met elkaar gerelateerd.** Vaak is het echter moeilijk om het onderscheid tussen oorzaak en gevolg te maken, aangezien verschillende mechanismen tegelijk werkzaam zijn. Dit impliceert ook dat werken aan geletterdheid kansen biedt om te klimmen op de maatschappelijke ladder.

Bovendien moeten we aandacht blijven hebben voor wetenschappelijke prognoses die stellen dat door globalisering, flexibilisering van de arbeidsmarkt en toenemend belang van digitale vaardigheden, de armoedeproblematiek onder laaggeletterden zal toenemen in plaats van afnemen.¹⁵

Voor laaggeletterden die zich geremd weten door typisch schoolse elementen in het aanbod van de formele volwasseneneducatie (huiswerk, assessment, schools gebouw...) is een enigszins **'ontschoold' educatief aanbod aangewezen.** Dit kan op die plaatsen georganiseerd worden waar laaggeletterden uit persoonlijke interesse participeren (bv. armoedeverenigingen). Zowel informeel leren als non-formeel leren, genereren een 'op stap'-effect om op termijn (toch) te participeren aan een formeel educatief aanbod. Dit sluit aan bij de opstapfunctie van geïntegreerde en gecontextualiseerde geletterdheidsprogramma's. Informele leerkansen en informeel leren zijn ook waardevol an sich. Certificering is vanuit het oogpunt van de doelgroep dan ook vaak van minder belang.¹⁶

In het kader van de voorbereiding van **het VAPA (2015-2019)** dat door de Vlaamse Regering werd goedgekeurd op 3 juli 2015, werden een aantal specifieke acties vanuit het geletterdheidsbeleid naar voren geschoven: Leerkansen, Werken met ouders met kinderen in het basis- en secundair onderwijs, Sensibiliseren en Vorming over laaggeletterdheid en armoede.

Streefcijfers

In het Vlaamse Hervormingsprogramma voor **de EU2020-strategie** heeft de Vlaamse Regering zich ertoe verbonden om **het aantal personen met een inkomen onder de armoederisicodrempel tussen**

¹⁴ Zie wetenschappelijk syntheseverslag, p. 20.

¹⁵ Zie wetenschappelijk syntheseverslag, p. 20.

¹⁶ Zie wetenschappelijk syntheseverslag, p. 37.

2008 en 2020 met 30% te verminderen. Dat betekent dat in 2020 het aantal personen met een huishoudinkomen onder de armoederisicodrempel gedaald moet zijn tot maximaal 430.000 personen.

We stellen vast dat mensen met een laag inkomen meer risico lopen om laaggeletterd te zijn. In 2012 was 15% van de inwoners van het Vlaamse gewest laaggeletterd (PIAAC). Bij de respondenten uit het laagste inkomensdecil bedroeg het percentage laaggeletterden maar liefst 20%. Daarom stellen we als streefcijfer voorop **dat het percentage laaggeletterden onder de personen met een laag inkomen daalt van 20 naar 15% tegen de volgende PIAAC-meting (2022).**

Operationele doelstellingen:

4.het structureel verankeren van goede praktijken zoals: AMIF-projecten voor laaggeletterde anderstalige moeders, ouderwerking in de inloopteams, ...

8.het structureel verankeren van goede praktijken die drempelverlagend werken zoals: het project Leerkansen.

Daarom spreken we volgende **partners** aan op hun verantwoordelijkheid:

- Agentschap Integratie en Inburgering
- CBE
- De Link vzw
- Departement Onderwijs en Vorming
- Departement Welzijn (Armoedebestrijding)
- LINC vzw
- Minderhedenforum
- Netwerk tegen armoede
- Samenlevingsopbouw Vlaanderen
- VVSG
- Welzijnsschakels

2.3.5. We zetten in op het verhogen van de digitale geletterdheid van jongeren en volwassenen, opdat zij meekunnen in de snel digitaliserende maatschappij

Cursussen **digitale geletterdheid**¹⁷ blijken een belangrijke functie te vervullen als opstap naar andere geletterdheidskursussen. ICT-vaardigheden worden als direct bruikbaar ervaren om **mee te kunnen in onze sterk gedigitaliseerde maatschappij**. Maar bovenal lijkt het taboe rond zwakkere ICT-vaardigheden minder groot. Laaggeletterde volwassenen zullen dan ook gemakkelijker participeren aan ICT-cursussen.

In het kader van **PIAAC** wordt gesproken van 'een probleem oplossen in technologische omgevingen' en wordt dit gedefinieerd als de vaardigheid om digitale technologie, communicatiemiddelen en netwerken te gebruiken om informatie te verzamelen en te evalueren, zodat men met anderen kan communiceren en praktische taken kan uitvoeren. Volgens de resultaten van PIAAC **hebben 19% van de volwassenen een laag probleemoplossend vermogen**. Dit houdt in dat er meer dan een half miljoen Vlamingen zijn (616.474) voor wie het oplossen van problemen in technologische omgevingen een ware uitdaging vormt. Bovendien blijkt dat

¹⁷ Digitale geletterdheid omvat volgens het Europees Referentiekader DigComp een twintigtal competenties geclusterd rond vijf competentiegebieden: (1) informatie- en datageletterdheid, (2) communicatie en samenwerking, (3) digitale inhoud aanmaken, (4) ICT-veiligheid en (5) probleemoplossend vermogen in ICT-omgeving.

vooral ouderen (55-65 jaar) een zeer sterk verhoogd risico hebben op een laag probleemoplossend vermogen in een technologierijke omgeving.

Hiermee wordt aansluiting gezocht bij **de doelstelling van de Vlaamse overheid die wil dat zijn websites en digitale informatie toegankelijk zijn voor iedereen.** Het doel van toegankelijke websites en toegankelijke mobiele applicaties is eerst en vooral om iedereen digitaal verder te kunnen helpen, zodat de burger geen onnodige extra moeite moeten leveren om de gewenste informatie te verkrijgen. De doelstelling **Radicaal Digitaal** wil immers alle informatie digitaal aanbieden, maar wel op zo'n manier dat de burger in staat is de overheid te begrijpen en omgekeerd. **Digitalisering mag geen uitsluiting worden.** Een steeds groter wordende groep van ouderen is niet opgegroeid in het digitale tijdperk, maar wordt wel geconfronteerd met een radicaal digitale samenleving én overheid. Ook mensen met een andere moedertaal dan het Nederlands ondervinden voordelen van toegankelijke websites. Op een toegankelijke website is informatie overzichtelijk en eenduidig. Het is cruciaal om op een snelle manier duidelijke en de juiste info te vinden, die duidelijk en zichtbaar is.¹⁸ Een goede samenwerking met Informatie Vlaanderen is dus aangewezen.

De bevroegde cursisten uit de basiseducatie schuiven expliciet de nood naar voren om te werken aan digitale geletterdheid. De maatschappij kiest voor 'radicaal digitaal': op de werkvloer, in de zoektocht naar werk, op de scholen, bij het openbaar vervoer, bij de bank, bij de overheid, bij de lokale bakker... Maar liefst de helft van de bevroegden antwoordt dat er 'te veel informatie op de computer' moet gevonden worden. Ze vragen om ondersteund te worden in de ontwikkeling van digitale vaardigheden. Daarnaast geven ze ook aan dat de maatschappij rekening moet blijven houden met personen die deze vaardigheden niet (helemaal) onder de knie hebben.

Radicaal digitaal moet dus meer omvatten dan enkel de toegankelijkheid van websites. In de **bouwblokken voor een duurzaam e-inclusiebeleid** van onderzoekster Ilse Mariën (mec/VUB/SMIT) is toegankelijkheid van digitale informatie een belangrijk element, maar worden ook andere cruciale aspecten naar voor geschoven: onder meer het inzetten op de ondersteuning van doelgroepen via (lokale) samenwerkingsverbanden en toeleiding op maat. Op basis van deze bouwblokken werd in **de white paper 'E-inclusie in Vlaanderen: een toekomstvisie'**,¹⁹ aanbevelingen geformuleerd werden door Mediawijs, VOCVO, Federatie van de Centra voor Basiseducatie en tal van andere lokale en bovenlokale partners.

Mediawijs maakt in navolging hiervan ook werk van **de website www.e-inclusie.be**, in samenwerking met de expertengroep e-inclusie.

De website zal onder meer bestaan uit:

- achtergrondinformatie over e-inclusief beleid in Vlaanderen;
- actuele en relevante kwantitatieve en kwalitatieve onderzoeken;
- een veldtekening met openbare computerruimtes en e-inclusie-organisaties;
- goede praktijken, projecten en tools m.b.t. e-inclusie;
- concreet lesmateriaal voor begeleiders van openbare computerruimtes.

Wat betreft **het garanderen van toegang tot ICT-infrastructuur** spelen de openbare computerruimtes (OCR's) een belangrijke rol. Ze zijn laagdrempelig toegankelijk en vaak wordt er ook opleiding, toezicht of ondersteuning geboden. In Vlaanderen worden OCR's vaak ingericht door de steden en gemeenten en uitgebaat door OCMW's, bibliotheken of vzw's uit de welzijns- of armoedesector.

¹⁸ Informatie Vlaanderen

¹⁹ <https://mediawijs.be/nieuws/e-inclusie-vlaanderen-toekomstvisie>

De organisatie Toll-Net neemt een belangrijke rol op in **het ondersteunen van organisaties** die werken aan digitale geletterdheid. Toll-Net ondersteunt vormingsactoren in alle beleidsdomeinen, zowel binnen formele als informele vormingsinitiatieven. Ze diversifiëren hun vormingsaanbod en stemmen het af op de referentiekaders rond mediawijsheid en digitale geletterdheid. Via allerlei projecten inzake delen van expertise, materialen en pedagogische methodieken voorziet Toll-Net bovendien stimulansen rond vorming en beleid voor intermediaire organisaties die ondersteuningsnetwerken kunnen vormen voor kwetsbare groepen op digitaal vlak.

Ook het volwassenenonderwijs zal zijn rol opnemen met betrekking tot deze website. In functie van e-inclusie is een structurele samenwerking noodzakelijk met het Kenniscentrum Mediawijsheid (zie 3.1. door structureel samen te werken en een horizontaal geletterdheidsbeleid te voeren).

Operationele doelstellingen:

2. het structureel verankeren van digitale geletterdheidsondersteuning binnen het secundair (volwassenen)onderwijs;
5. het structureel verankeren van geïntegreerde geletterdheidstrajecten en -opleidingen binnen (beroeps)opleidingen en trajecten naar werk zoals: geletterdheid op de opleidingsvloer door de centra voor basiseducatie bij de VDAB, trajecten digitale geletterdheid voor werkzoekenden in bemiddeling;
9. het structureel verankeren van goede praktijken op het vlak van geïntegreerde trajecten en trajecten 'op maat' gericht op digitale inclusie.

Daarom spreken we volgende **partners** aan op hun verantwoordelijkheid:

- CBE
- Informatie Vlaanderen
- CultuurConnect
- CVO
- Departement Onderwijs en Vorming
- Departement Cultuur?
- Kenniscentrum Mediawijs
- Klascement
- Linc vzw
- Toll-Net
- VDAB
- Vocvo

3. Hoe komen we tot een succesvol geletterdheidsbeleid?

Om de vijf strategische doelstellingen te realiseren moeten een aantal kritieke succesfactoren vervuld zijn. Deze zullen mee opgenomen worden bij de formulering van de engagementen en zullen fungeren als toetsstenen waaraan voldaan moet worden.

3.1. Door structureel samen te werken en een horizontaal geletterdheidsbeleid te voeren

Om maatschappelijke impact te hebben met een Plan Geletterdheid, is een **sterke en duurzame samenwerking** essentieel, niet alleen tussen de verschillende **betrokken beleidsdomeinen**, maar ook tussen de **sleutelorganisaties met betrekking tot geletterdheid** die onder hen ressorteren.

In dit plan bouwen we verder op de partnerschappen die reeds eerder zijn ontstaan en zetten we in op de structurele verankering ervan. Dit neemt niet weg dat steeds nieuwe partners aangetrokken worden, waarvoor het werken aan geletterdheid hoort bij hun kernopdracht. De lijst van al de uitgenodigde of betrokken organisaties bij de voorbereiding van het plan is opgenomen in bijlage 2.

Met het oog op een meer gedragen horizontaal geletterdheidsbeleid is het noodzakelijk dat **de maatregelen van de verschillende beleidsdomeinen elkaar versterken**. Bovendien zal, zoals aangegeven, werk gemaakt worden van **engagementsverklaringen** met betrekking tot geletterdheid tussen alle relevante actoren en de Vlaamse Overheid. Daartoe zal de Vlaamse Overheid per strategische doelstelling de vermelde actoren uitnodigen. De engagementsverklaringen zullen SMART worden uitgewerkt op actieniveau, waarbij telkens een verantwoordelijke trekker wordt toegewezen. Bovendien zullen per engagement de nodige middelen gecijferd worden (zie ook verder bij de budgettaire implicaties).

In 2011 werd beslist - op vraag van de betrokken partners - **een projectleider** aan te stellen voor het Plan geletterdheid. Deze is aangesteld binnen het Vlaams Ondersteuningscentrum voor Volwassenenonderwijs (Vocvo) en zal deze taak ook blijven opnemen voor de uitvoering van het voorliggend Plan en (de opvolging van) de bijhorende engagementsverklaring.

3.2. Door efficiënte inzet van middelen

Bij de uitvoering van het vorige Plan Geletterdheid werd er gewerkt binnen een budgetneutraal kader. Vanuit de Vlaamse Overheid was er geen apart budget of waren er geen extra middelen voorzien. Wel werd er gewerkt binnen de bestaande budgetten of konden soms externe middelen of middelen van partners aangesproken worden.

Om de geformuleerde strategische en operationele doelstellingen te bereiken is er echter **nood aan een meer gerichte inzet van middelen specifiek voor preventie, remediëring en sensibilisering met betrekking tot geletterdheid**. Dit niet enkel binnen het beleidsdomein Onderwijs en Vorming, maar structureel ingebed binnen alle betrokken beleidsdomeinen.

Bovendien is het aangewezen dat **een middelentoe wijziging binnen het volwassenenonderwijs rekening houdt met de specifieke aanpak die dit Plan naar voren schuift**: geletterdheidscoaching, geïntegreerd werken, werken op maat,... en dit via samenwerking tussen verschillende partners. Vanuit wetenschappelijke hoek wordt deze aanpak als de meest succesvolle aanzien. Voor de

basededucatie in het bijzonder is het een kritieke succesfactor dat het nieuwe financieringssysteem samenwerkingen met externe partners stimuleert en voorziet in voldoende financiële middelen om de verschillende engagementen op het terrein te kunnen realiseren. In dit plan wordt immers een groot engagement van de CBE verwacht.

3.3. Door te sensibiliseren en informeren

Sensibiliseren en breed informeren is nodig om **de maatschappij bewust te maken van de geletterdheidsproblematiek**, maar ook van **de oplossingen** die bestaan om deze problematiek aan te pakken. Daarnaast is sensibiliseren en breed informeren ook nodig **om de laaggeletterden zelf te motiveren** kansen te benutten om aan hun noden tegemoet te komen. In het kader van effectieve sensibilisering kunnen laaggeletterden zelf, bijvoorbeeld ambassadeurs in geletterdheid van Basededucatie, ingeschakeld worden.

De evaluatie van het vorige Plan Geletterdheid leert dat er blijvend werk moet gemaakt worden van een brede verspreiding en sensibilisering van het concept geletterdheid bij alle mogelijke partners en dit in de verschillende beleidsdomeinen. Niet alle partners blijken zich even goed bewust te zijn van het belang van geletterdheid en van de betekenis van het begrip zelf. Geletterdheid kadert in een brede multiproblematiek waar armoede, analfabetisme, integratie en anderstaligheid eveneens nood hebben aan gerichte acties en sensibilisering. Laaggeletterdheid dreigt hierdoor op de achtergrond te komen. Ook wordt geletterdheid soms als een moeilijk begrip ervaren, dat men vooral associeert met taal. Het belang van bijvoorbeeld e-inclusie, digitale competenties en mediawijsheid wordt hier vaak niet aan verbonden.

Bovendien bewijzen een aantal onderzoeksrapporten dat sensibiliseringscampagnes het taboe rond laaggeletterdheid kunnen helpen verkleinen en tegelijk bijdragen aan het informeren van de bevolking over de ware omvang van het probleem. Uit Nederlands onderzoek is gebleken dat korte campagnes (van 6 weken) slechts beperkte invloed uitoefenen op de houding en het gedrag van mensen. Langere campagnes werken daarentegen wel.

De **bevroegde laaggeletterden binnen de basededucatie** geven aan dat de moeilijkheden met lezen, schrijven, rekenen en PC-gebruik en de mogelijke oplossingen beter bekend moeten zijn, in zeer diverse contexten. Vooral het overheidspersoneel en werkgevers schuiven ze naar voren als belangrijke actoren die er meer over zouden moeten weten. Daarnaast geven ze aan dat andere laaggeletterde burgers zouden moeten geïnformeerd worden over mogelijkheden om geletterdheid te verhogen.

3.4. Door helder en toegankelijk te communiceren

We streven naar **een inclusieve samenleving**, waarbij iedereen over de gepaste informatie kan beschikken om er aan te kunnen participeren. Daarom is het belangrijk te blijven wijzen op het belang van **duidelijke communicatie**. Hiermee doelen we zowel op **geschreven informatie** die gelezen moet kunnen worden door iedereen, als **digitale informatie** die toegankelijk, begrijpelijk en hanteerbaar moet zijn voor iedereen. Om dit te verwezenlijken moeten we als samenleving onze verantwoordelijkheid opnemen ten aanzien van mensen met geletterdheidsnoden.

Er wordt gewerkt aan een beleid waarbij overheidsdiensten en intermediaire organisaties aangemoedigd worden om te communiceren in toegankelijke en begrijpbare taal. Dit betekent niet dat ingeboet wordt aan variatie in complexiteit van teksten. De confrontatie met rijke geletterde contexten is van fundamenteel belang om informeel leren te ondersteunen en te

stimuleren. Initiatieven om informatie te verwerken en het lezen in de private sfeer te stimuleren, moeten verder ontwikkeld worden.

Uit de cursistenbevraging kwam in dit verband het volgende naar voor:

- Bijna de helft van de respondenten vindt dat er te veel digitaal gebeurt.
- Bijna twee derde vindt dat er te veel moeilijke woorden gebruikt worden.
- Bijna de helft struikelt over te moeilijke tabellen die hem/haar worden voorgeschoteld.
- De helft weet niet waar en hoe extra informatie of hulp te vinden als hij/zij iets niet begrijpt.

3.5. Door geletterdheid te integreren en contextualiseren

Uit wetenschappelijk onderzoek blijkt dat **geïntegreerd en gecontextualiseerd leren** de **meest effectieve aanpak** is voor geletterdheidsmoeilijkheden. Geïntegreerd leren heeft betrekking op de manier waarop onderwijs wordt georganiseerd en vindt best plaats op de plek waar mensen zich vaak bevinden. Gecontextualiseerd leren gaat over de leerinhouden en vertrekt best vanuit **levensechte en relevante taken**. Uit Brits onderzoek blijkt dat er minder uitval van cursisten is wanneer geletterdheidstraining geïntegreerd is in een beroepsopleiding. Daarnaast liggen ook de slaagkansen significant hoger indien geletterdheidstraining geïntegreerd wordt aangeboden. Geletterdheidscompetenties worden daarom bij voorkeur geïntegreerd aangeboden als een onderdeel van opleidingen voor kansengroepen.²⁰

Ook uit de onderzoeken aangehaald in het wetenschappelijk syntheseverslag blijkt dat het leren functioneel moet zijn en moet bijdragen aan de doelen die volwassenen willen bereiken, bijvoorbeeld het vinden van een job. Dit geldt in het bijzonder voor laaggeschoolde volwassenen die vroegere negatieve ervaringen met onderwijs met zich meedragen. Voor hen is het belangrijk om naast het formele onderwijs ook leermogelijkheden te creëren in minder formele settings. Zowel informeel leren als non-formeel leren genereren immers een 'op stap'-effect om op termijn indien nodig te participeren aan een meer formeel educatief aanbod.²¹ Informele leeransen en informeel leren zijn uiteraard ook waardevol an sich.

Zowel geïntegreerde als gecontextualiseerde geletterdheidsprogramma's binnen de levensdomeinen lijken op dit vlak een groot potentieel te hebben. Niet alleen worden deze programma's als nuttiger ervaren dan algemene geletterdheidsprogramma's. Ze kunnen ook gemakkelijker opgezet worden in de vertrouwde omgeving van de doelgroep. Vooral de programma's in de contexten werk en familie zijn wetenschappelijk het stevigst onderbouwd. Het lijkt dan ook aangewezen om in de eerste plaats op dit soort programma's te blijven inzetten.²²

De **laaggeletterde respondenten uit de cursistenbevraging** gaven aan dat ze ook graag zouden leren op plaatsen waar ze geregeld komen. Zoals al eerder vermeld zou een kwart van de ondervraagden graag leren op de werkvloer, bijna 1 op 10 op de school van het (klein)kind, 1 op 3 in een vereniging of in het buurtcentrum en meer dan 1 op 5 bij OCMW of VDAB. Dit toont aan dat mensen niet alleen graag in diverse contexten willen leren, maar daar ook heel wat leeransen zien.

²⁰ 51 CASEY, H., CARA, O., ELDRED, J., GRIEF, S., HODGE, R., IVANIC, R., JUPP, T., LOPEZ, D. & McNEIL, B. (2007). "You wouldn't expect a maths teacher to teach plastering...". Embedding Literacy, Language and Numeracy in post 16 vocational programmes. The impact on learning and achieving. Londen: NRDC.

²¹ Zie wetenschappelijk syntheseverslag, p. 41.

²² Zie wetenschappelijk syntheseverslag, p. 41.

Deze werkwijze sluit ook aan bij de doelstellingen vooropgesteld in de conceptnota 'Volwassenenonderwijs als kansenonderwijs . Kansen op leren, integreren en kwalificeren, een leven lang,' die op 25 maart 2016 door de Vlaamse Regering werd goedgekeurd. Die hervorming wil van het volwassenenonderwijs van de toekomst de partner bij uitstek maken om aan mensen kansen te geven om, onder andere, hun geletterdheidscompetenties te verhogen en kwalificaties te behalen.

3.6. Door in te zetten op professionalisering

Voor een succesvolle geïntegreerde en gecontextualiseerde ondersteuning van geletterdheid is er nood aan **didactisch vaardige leerkrachten**. Elke leerkracht moet oog hebben voor de geletterdheidsnoden van zijn leerling/cursist, ongeacht het onderwijsniveau. Daarom is het aangewezen om in te zetten op een hedendaags onderwijs waarbij de sleutel- en geletterdheidscompetenties niet bovenop vakdoelen komen maar er net in geïntegreerd worden en de muren tussen school en buitenwereld gesloopt worden. Dit betekent niet dat aan lesgevers onrealistische eisen moeten worden gesteld waarbij zij zowel vakdidactisch goed onderlegd zijn als expertise bezitten op het vlak van het ontwikkelen van de geletterdheidsvaardigheden. Er moet daarentegen worden geïnvesteerd in **ondersteuning van leerkrachten en mogelijkheden voor co-teaching**. Daarnaast is er kennisdeling nodig tussen onderwijs(-niveaus) met het oog op gerichte en succesvolle doorverwijzing van cursisten met geletterdheidsnoden. Het delen van deskundigheid over geletterdheid en het integreren van de ondersteuning in diverse contexten kan o.a. via KlasCement.

Maar ook **wie werkt in andere contexten** en in contact komt met personen met geletterdheidsnoden moet getraind worden in het herkennen en aanpakken van geletterdheidsproblemen. Deze personen hebben namelijk een belangrijke signaalfunctie en een verantwoordelijkheid m.b.t. het verstrekken van informatie aan de doelgroep en het eventueel wegwerken van drempels om geletterdheid te kunnen verhogen.

3.7. Door in te zetten op onderzoek

Hoewel er onderzoek is omtrent geletterdheid (zie het wetenschappelijk syntheseverslag voor een selectie van recent onderzoek) is het een algemeen gegeven dat we in Vlaanderen en internationaal slechts over een beperkte set studies beschikken die op een methodologisch robuuste verantwoorde manier de baten en effecten van specifieke geletterdheidstrajecten en -interventies in kaart brengen. Het is nochtans essentieel om te achterhalen wat kritische succesfactoren zijn van specifieke acties, dit om bestaande maatregelen te optimaliseren of nieuwe uit te werken.

Naast onderzoeken, rekening houdend met gevolgen voor laaggeletterden op korte en lange termijn in een specifieke context, is **monitoring van het algemene geletterdheidsbeleid** aan te raden. Dit kan zowel op Vlaams niveau, door bestaande monitoringtools maximaal in te zetten, als op internationaal niveau, waardoor we Vlaanderen kunnen afzetten tegenover vergelijkbare landen. De ambitieuze streefdoelen per strategische doelstelling, dagen het beleid uit tot de monitoring en evaluatie van acties.

Bijlagen

1. Deelnemerslijst workshops
2. Wetenschappelijk Syntheseverslag
3. Resultaten cursistenbevraging
4. Duiding projecten